

UNITAT 10. La poesia del segle xx

LITERATURA

Activitat 1 (pàgina 257)

noucentisme	
sí	no
raó, poesia, assaig, realisme, contenció, classicisme, burgesia catalana, escola mallorquina, moviment polític i cultural, normativització fabriana	instint, sentiment, teatre, novel·la, plaer, decorativisme, exageració, espontaneisme, modernisme

Activitat 2 (pàgina 258)

1 V	4 V	7 V	10 V	13 V
2 V	5 F	8 V	11 V	14 V
3 F	6 V	9 F	12 F	15 V

Activitat 5 (pàgina 262)

- a** Pel que fa a la forma, les similituds són:
- Ambdós poemes estan construïts amb estrofes de 4 versos alexandrins amb cesura que divideix el vers en dos hemistiquis (6 + 6).
 - La rima és consonant i utilitza tant la rima aguda com la plana.
 - Alterna estrofes amb rimes encadenades (A-B-A-B) i encreuades (A-B-B-A).
 - S'empra el diàleg directe entre dos personatges i la veu puntual d'un narrador que l'introdueix.

- b** Resposta oberta, però oferim algunes indicacions:

El poema «Els codonys tardorals» és un dels díhuit poemes que inclou l'obra *Els fruits saborosos* de Josep Carner, obra publicada el 1906 i que va ser considerada l'exemple paradigmàtic de l'estètica noucentista, de l'art arbitrari teoritzat per Eugeni d'Ors en les seues glosses. L'afany de Carner per millorar l'estil dels seus poemes va donar lloc a diverses versions i reelaboracions.

El llibre és una reflexió sobre el pas del temps, una escenificació de les diferents edats de la vida: la infantesa, la maduresa i la vellesa. Així, els poemes, per la temàtica, es divideixen en tres grups: uns poemes se centren en la infantesa, uns altres tenen com a protagonistes dones en la seua maduresa i, per acabar, n'hi ha sis de protagonitzats pels vells.

Tant «La poma escollida» com «Els codonys tardorals» pertanyen a aquest darrer grup centrat en la vellesa. Tanmateix, es diferencien pel fet que si en «La poma escollida» la vellesa és analitzada des de la mateixa vellesa (els protagonistes són una parella de vells), en «Els codonys tardorals» es presenta una reflexió des de la joventut sobre la vellesa futura.

En «Els codonys tardorals» dos amics preveuen què pot passar quan Ligea, la promesa d'un d'ells, es faça vella. Després de descriure la cara negativa d'aquesta etapa de la vida (*elles es tornen malgirbades... i són codonys, diries, el fruit més boterut*), se l'accepta i se li reconeix l'encant (*el codony, que es féu vell en la branca, dins el calaix perfuma la nostra roba blanca, i si l'amorosim al caliu de la llar i l'acostem als llavis sorruts, és dolç encar.*)

En ambdós poemes, com en altres, es constata el dolor i el patiment lligat a la vellesa, però alhora hi ha l'acceptació, la resignació i l'emotivitat, sense caure en la tragèdia o el pessimisme. Es presenta una realitat ordenada i harmònica, serena, amb petits quadres quotidians i domèstics, burgesos, perfectament coherents amb l'estètica i la ideologia noucentista.

Altres similituds que podem trobar entre els dos poemes són:

- l'ús de noms grecs per a designar els personatges;
- la creació d'uns personatges que no tenen un caràcter individual, sinó que representen actituds humanes de caràcter universal;
- la relació que el personatge femení manté amb un fruit: en ambdós casos la dona és explícitament comparada amb un fruit (la poma en un cas, el codony en l'altre);
- la visió burgesa i conservadora del paper de la dona;
- el to didàctic i moralitzant.

Si analitzem el contingut temàtic i l'estructura del poema «Els codonys tardorals» podríem dividir-lo en dues parts, de dues estrofes cadascuna, segons la veu enunciativa que parla.

- En les dues primeres estrofes és l'amic qui descriu les característiques de l'estimada del company (positives en la primera estrofa, que descriu la joventut actual; negatives en la segona estrofa, que avança la vellesa futura).
- En les dues últimes estrofes és el promés qui parla. La tercera estrofa presenta una visió negativa dels homes que es fan vells, que contrasta amb la crítica de les dones feta per l'amic en l'estrofa anterior. Per acabar, la darrera estrofa presenta una visió positiva del futur, una valoració positiva de la companyia conjugal en la vellesa. És aquest el tema del poema, que apareix al final, d'acord amb una estructura sintetitzant.

Activitat 6 (pàgina 262)

Resposta oberta.

Una agrupació possible seria:

- Mètrica: 1 - 2 - 3
- Tema i estructura: 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 11
- Recursos literaris: 10 - 11 - 12 - 13 - 14 - 15

Activitat 7 (pàgina 265)

- *collage* lingüístic
- *collage* icònic
- subratllat
- vers
- recitació
- cal·ligrama
- dinamo
- paraules en llibertat
- Marinetti

Activitat 8 (pàgina 265)

El text de *l'Oda a Guynemer* de Josep M. Junoy (**text 1**) és el següent: «Dins de l'avió mortalment ferit per l'espai hi brunzeix encara el lluent cor del motor més l'ànima del pàl·lid adolescent heroi mort ja vers les constel·lacions». S'hi observen els motius futuristes (*heroisme, aviació*), l'ús del cal·ligrama (en la reproducció de l'estela de l'avió al cel) i l'ús del *collage* lingüístic per la inclusió de mots francesos (*Ciel de France*).

Activitat 9 (pàgina 266)

Resposta oberta.

Activitat 10 (pàgina 266)

Resposta oberta.

Activitat 11 (pàgina 267)

El poema és ple de mots carregats positivament, que remeten a la vida (*ventura, rosada, clara, el sol, delit, emmirallar-se, somriure, cançó, rosa, llet al pit*). Però aquests mots contrasten amb d'altres amb connotacions negatives (*nit, mort, morir*). Especialment, el contrast s'observa en la segona estrofa (*perquè per tornar a néixer necessiteu morir/i no som mai un plor/sinó un somriure fi*).

Activitat 12 (pàgina 270)

- Els dos darrers versos del poema adopten la forma de cal·ligrama: l'estel que deixa en l'espai un avió que, en comptes de caure a terra, s'enlaira cap al sol; l'aviador no mor, sinó que puja al cel, cap a la immortalitat que li dóna la glòria.
- Abundants imatges i metàfores: àligues metàl·liques d'ànima d'home i cor de motor, ales de la llibertat, corbs i falcons malastrucs, plomes d'alumini...
- D'altra banda, cal observar que es respecta la tipografia original del cal·ligrama i, per tant, hi ha alguna errada ortogràfica.

Activitat 13 (pàgina 271)

- a**
- Personificació: *La nostra terra té el cor de mare esberlat.*
 - Anàfora: *Diuen que volen, que volen.*
 - Exclamació: *No passaran!/La defensen baionetes/de l'Exèrcit Popular!*
 - Interrogació retòrica: *Serà per la Pasqua mora? Serà pel Nadal prussià?, etc.*
 - Intertextualitat: *No passaran!* Utilització de la frase que va servir de crit de resistència en la defensa de Madrid davant els atacs de les tropes revoltades.
 - Relacions de contrast: S'hi oposen les cadenes i els dogals a les llibertats; els assassinats de dones a vida i amor; la terra molt bella als invasors horribles.
- b** Resposta oberta.

Activitat 14 (pàgina 272)

El poema «Barraques» apareix dins del poemari *Plàstic*, publicat el 1923 i pertanyent a la segona etapa o període de revolta de Carles Salvador. Els poemes d'aquesta època són els millors de l'autor i mostren la voluntat de ruptura amb el pairalisme i el postllorientinisme regnant.

«Barraques» té l'estructura d'un sonet d'art menor (2 quartetes i 2 tercets), amb versos de 6 síl·labes sense rima. Per tant, pel que fa a la forma no hi ha un trencament radical amb la tradició. Per contra, ja el primer vers *Aneu-vos-en barraques* mostra un allunyament conscient de la visió de València i del món que tenia Teodor Llorente. El poema sols s'entén des de la intertextualitat; per això, convindria llegir el poema «La barraca» de Llorente. En reproduïm uns fragments.

La barraca

Com la gavina de la mar blavosa
que en la tranquil·la platja fa son niu,
com lo nevat colom que el vol reposa
de l'arbre verd en lo brancatge ombriu,
blanca, polida, somrient, bledana,
casal d'humils virtuts i honrats amors,
l'alegre barraqueta valenciana
s'amaga entre les flors.

Baix la figuera, on los ocells de l'horta
canten festius l'albada matinal,
al primer raig del sol obri la porta
i als aires purs del cel lo finestral;
i com la mare cova la niuada,
les amoroses ales estenen,
pobre trespol de palla ben lligada
la guarda d'un mal vent.

Quatre pilars, més blancs que l'assutzena,
formen davant un pòrtic de verdor:
corre sobre ells la parra, tota plena
de pàmpols d'esmaragda i raïms d'or.
A son ombra, lo pa de cada dia
reparteix a sos fills lo Treball sant,
i, en la taula, la Pau i l'Alegria
les flors van desfullant.

A un costat obri el pou la humida gola,
i, perquè tinga perfumat dosser,
a garlanda de flors, que al vent tremola,
estén sobre el brocal un gesmiler;
i per la franca porta, mai tancada,
les flors despreses i el falirós perfum
a dins penetren, en la dolça onada
de l'aire i de la llum.

[...]

Barraca valenciana! Santa i noble
escola del Treball! Modest bressol
del que nos dóna el pa laboriós poble,
curtit pel vent i bronzejat pel sol!
Més que els palaus de jaspis i de marbres,
més que los arcs triomfals i els coliseus,
tu, pobre niu perdut enmig dels arbres,
valdràs sempre als ulls meus!

[...]

Activitat 15 (pàgina 273)

Alguns dels trets avantguardistes que s'hi observen són el següents: el poema no respecta una estructura mètrica convencional (no hi ha rima, la mesura dels versos no és regular), hi ha referències al maquinisme i als invents de la modernitat ciutadana.

La visió positiva de València com a ciutat moderna, oberta al progrés, que pretén transmetre Carles Salvador, no sol arribar al jove actual en una primera lectura. L'enciclopèdia del món dels nostres alumnes els porta a fer-ne una lectura negativa. Podríem utilitzar aquest poema per a introduir la importància de la recepció i els canvis que es poden produir segons el context històric. Comparem, per exemple, la campanya actual «Salvem el Cabanyal» de la ciutat de València, amb el contingut de la primera estrofa (*Eixamplament d'artèries,/de pulmons renovats./Contra carrers malaltissos/cirurgia municipal*).

Alguns dels mots i expressions que tenen connotacions positives per a Carles Salvador, però que són percebuts negativament per la majoria des nostres alumnes, són: *Paviment. Asfalt. L'auto llisca rabent. Clàxons. Olor de ciment armat. Gratacels. Olor de ciutat.*

Activitat 16 (pàgina 273)

- Personificació: *El dia des de migdia es gira d'espatlles. Badalla. Recula i s'ajupeix sobre les potes de darrere i alça la cua. S'adorm.*
- Metàfores: *Arc de dalla. Rúbrica rossa de núvoles. La vidriola de l'horitzó. La seua moneda d'or. Rajos de sol oberts en palmito. El cel s'ompli de quinzetets de plata.*
- Sinestèsies: *rialla de rajos, cançons bancàries.*
- La mesura dels versos és irregular i no hi ha rima de manera general.
- Destaca la utilització de xifres i percentatges (3 %, 5 %...), que s'adiu amb l'estètica avantguardista.

Activitat 17 (pàgina 274)

- Al·literació: *El secà, ressec, s'asseca.*
- Encavalcament: *I damunt la molla molla/de l'aigua. Manoll d'espases que llança/una llança.*
- Dilogia: *Manoll d'espases que llança una llança. I damunt la molla molla de l'aigua.*
- Sinestèsia: *Una verdor tan valenta/hi ha en els ulls d'aquesta dona/que tenen olor de menta.*
- Metàfora: *Ple de sang moria el sol/Un núvol de cotó-en-pèl/La pitera:/manoll d'espases.*

Activitat 18 (pàgina 275)

- a** La **vela** de l'**aire**/que ha **dut** la **tempesta** (5+5) – Els dos hemistiquis acaben en mot pla. empeny nostra **barca**/d'**atzur** end**avant**. (5+5) – El primer hemistiqui acaba en mot pla. Estrella men**uda**/nunc**ial** de la **festa** (5+5) – El primer hemistiqui acaba en mot pla. el **llamp** que t'**esqueixa**/t'ha **fet** **diamant**. (5+5) – El primer hemistiqui acaba en mot pla.

Observem que en el tercer vers hi ha una sinèrissi en *nuncial*, perquè es pronuncia en una única síl·laba allò que són dues síl·labes diferents.

b -----

Activitat 19 (pàgina 275)

a Té una estructura rítmica semblant: hi alternen dues síl·labes àtones i una de tònica.

b La mar *eriçada de coltells* és la mar plena d'ones, les mateixes que mena la brisa *menadora de serrells*.

Activitat 20 (pàgina 276)

Els alumnes han d'observar, en el poema «Colp», que l'abandó del valencià anava lligat al desig de mudar de classe social. La burgesia valenciana parlava castellà per allunyar-se del poble treballador i justificar els seus privilegis de classe en uns pretesos cultura i refinament més elevats. Per això, amb ironia, la veu del poema afirma que no son prou rics per a parlar castellà.

En el poema «Llengües» cal identificar la llengua castellana amb la llengua de conquesta, forana, i el valencià, amb la llengua que defensa sa vida ferida de mort.

Activitat 21 (pàgina 277)

Mètrica

Sonet d'art major, construït amb versos de dotze síl·labes, amb rima consonant aguda i plana, segons l'esquema: A-B-A-B, C-D-C-D, E-F-F, E-G-G. Cal observar que la rima E es manté en el dialecte oriental: *s'enfonsa/bronze*.

En la mesura dels versos cal tenir en compte l'existència de la cesura, de manera que les síl·labes del primer hemistiqui es compten sols fins a l'última síl·laba accentuada. Així, per exemple, el vers *que de torres altíssimes/s'allarga pels camins* té l'estructura 6 + 6 = 12; també, *Més llunyana, més lliure/una altra n'hi ha, potser*; 6 + 6 = 12.

Alguns dels fenòmens relacionats amb el recompte sil·làbic que s'hi troben: elisió (*Ara que el braç...*), sinèresi (*de les fúries*), sinalefa (*que creure i esperar*).

Contingut

La ciutat ideal recollida en el poema «Pòrtic» de Guerau de Liost ha desaparegut en aquest text escrit des de la desolació de la desfeta dels ideals republicans i des de l'exili. Ja no es tracta de la *Bella ciutat d'ivori, feta de marbre i or*, sinó d'una *Ciutat llunyana*. Els ideals, els somnis han estat ensorrats, colgats, pel *braç potent de les fúries*. La descripció d'aquesta desfeta apareix en el tres primers versos de la primera estrofa.

Per contra, el quart vers inicia una invocació a la Pàtria, amb majúscula, apòstrofe que continuarà en la segona estrofa. Aquesta segona estrofa inicia el contingut temàtic de la resta del poema: l'esperança en un futur més lliure, en una ciutat-societat millor; aquesta fe és l'únic consol que manté viu el cor

de l'exiliat (*escalfa el peus dels pelegrins*). Tanmateix, aquesta ciutat ideal és una *ciutat llunyana* en un sentit doble: llunyana perquè s'ha enfonsat *la ciutat d'ideals que volíem bastir*, i llunyana aquella ciutat futura en què es confia (*una altra n'hi ha, potser*).

Tot el poema, malgrat el desig de creure en un redreçament futur, està amarat de pessimisme i tristesa (*Qui pogués oblidar la ciutat que s'enfonsa! Ja no ens queda quasi cap més consol...*).

Activitat 22 (pàgina 278)

Resposta oberta.

Activitat 23 (pàgina 279)

Sonet: composició poètica formada per catorze versos organitzats en dos grups de quatre versos i dos tercets.

Activitat 24 (pàgina 280)

Resposta oberta.

Activitat 25 (pàgina 281)

Resposta oberta.

Activitat 26 (pàgina 282)

- a** «Esbandida» pertany a l'etapa de formació, caracteritzada per una poesia emotiva i descriptiva. El poema presenta un esquema emmarcat (l'última estrofa reprén la primera amb variacions). La construcció d'un poema descriptiu a partir d'aquest text donarà lloc a solucions molt diverses. Si els alumnes no estan acostumats a escriure poemes, és més fàcil mantenir la composició original i anar canviant mots o expressions. No importa que el poema resultant recorde l'original.
- b** Resposta oberta.
- c** Resposta oberta.

Activitat 27 (pàgina 284)

- a** En els poemes 1, 2 i 3 predomina la segona persona del singular, però amb un caràcter diferent. El primer poema («L'ofici») és un exemple de poema confessió, encara que no utilitza la primera persona, sinó un tu que és un desdoblament del poeta. Per contra, el segon poema («Assumiràs la veu d'un poble») és un exemple de poema diàleg en què es produeix un desdoblament del poeta, en el qual es pot també projectar el lector. Per acabar, el tercer poema («Impromptu a la memòria de Nakim Hismet») és un exemple de poema diàleg en què el tu no és assumible pel lector, sinó que és un tu concret. El poema 4 («Els amants») utilitza la primera persona del plural, amb un nosaltres exclusiu.
- b** Alguns dels exemples que se'n poden extraure són:
- Compromís cívic: «Assumiràs la veu d'un poble», «Impromptu a la memòria de Nakim Hismet».
 - Temàtica amorosa: «Els amants».

- Llenguatge acostat a la parla quotidiana: *No t'han parit per a dormir:/et pariren per a vetlar, car d'amants com nosaltres en són parits ben pocs; anar a rebolcons.*
- Comparacions: *La teua veu de ferro i forrellat; com un vell huracà.*
- Repeticions: *La teua veu/la teua veu de ferro i forrellat/La teua veu...*
- Polisíndeton: repetició de la conjunció *i* en «L'ofici» i en «Assumiràs la veu d'un poble».
- Estructures versiculars: «Impromptu a la memòria de Nakim Hismet».
- Versificació lliure: «Els amants».
- Poema confesió: «L'ofici», «Assumiràs la veu d'un poble».
- Poema diàleg: «Assumiràs la veu d'un poble», «Impromptu a la memòria de Nakim Hismet».

Activitat 28 (pàgina 285)

- Llenguatge acostat a la parla quotidiana: *ací em pariren.*
- Comparacions amb un objecte quotidià: *un amor tan gran com la Seu de Mallorca.*
- Adjectivació característica: *guitarra amarga; guitarra profunda; aljub remotíssim.*
- Repetició de mots o sintagmes: *un entre tants; temies el moment.*
- Polisíndeton: repetició de la conjunció *i*.

Activitat 29 (pàgina 286)

Resposta oberta.

Activitat 30 (pàgina 289)

Resposta oberta.

El primer poema (**text 1**) pertany a la primera etapa, centrada en les tesis del feminisme de la igualtat, de la denúncia de la discriminació i la diferent distribució de funcions entre homes i dones. Aquest poema, amb ironia, denuncia la duresa de la feina domèstica distribuïda de manera desigual i, alhora, reivindica la importància d'aquesta feina feta tradicionalment per dones. L'últim vers resumeix la tesi del poema, un poema que destaca des del punt de vista lingüístic per estar construït exclusivament (excepte en el darrer vers) mitjançant sintagmes nominals, amb una enumeració dels objectes domèstics de neteja.

Des del punt de vista lingüístic es podria comparar amb el poema «Cos mortal» de Vicent Andrés Estellés (enumeració de carrers de València).

El segon poema (**text 2**), per contra, pertany a la segona etapa, a partir dels huitanta, centrada en la reflexió sobre tot allò que és propi i particular de la dona. Aquest poema se centra en les sensacions relacionades amb el part, des del punt de vista de la dona.

El tercer poema (**text 3**) és una declaració dels principis que defensava l'autora. M. Mercè Marçal reivindica la seua condició de feminista, nacionalista i revolucionària.

COMENTARI DE TEXT

Comentari 2. Al rei en Jaume en el 9 d'octubre (pàgina 297)

Contingut:

- a** Perquè ens va donar els furs i un govern propi com a regne independent.
- b** La senyera reial: quadre barres roges sobre fons groc.
- c** El 9 d'octubre se celebra el naixement dels valencians com a poble. La data recorda l'entrada de Jaume I a la ciutat de València.
- d** Al monestir de Poblet (Tarragona).
- e** Felip V. Va aprovar els decrets de Nova Planta pels quals suprimia les lleis i les institucions valencianes i imposava les de Castella. També prohibia l'ús oficial del valencià.

Forma:

- a** Elisió: *que a esta terra*. Les síl·labes subratllades es redueixen a una única síl·laba amb una *a* com a vocal.
- b** Sinalefes: *barrada i gloriosa, valenta i triomfal*.
- c** Huit síl·labes.
- d** El segon vers de la tercera estrofa té nou síl·labes.
- e** La rima és consonant i alternen versos de rima aguda (masculina) amb versos de rima plana (femenina).
- f** La rima és abba, cddc, efe, ffe.
- g** És un sonet, però amb versos de huit síl·labes.
- h** Hipèrbaton: *de la guerra / l'ensenya barrada i gloriosa, tremolosa / ma veu, que robada / va ser*.
- i** Encavalcament: *dalt dels murs / d'aquesta Ciutat, tremolosa / ma veu*.

D'altra banda, apareix lèxic valoratiu que reforça el tema del poema: *magnànim senyor, Ensenya barrada i gloriosa, diada solemnial, tomba sagrada, llibertat robada, bort estranger*.